

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (девети състав)

7 декември 2023 година *

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Член 6, параграф 1, и член 7, параграф 1 — Последници от установяването на неравноправността на клауза — Договор за ипотечен кредит, индексирана в чуждестранен валута, съдържащ неравноправни клаузи относно обменния курс — Нищожност на този договор — Реституционни искиове — Законни лихви — Давностен срок“

По дело C-140/22

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Районен съд Варшава — Варшава център, Полша) с акт от 18 януари 2022 г., постъпил в Съда на 25 февруари 2022 г., в рамките на производство по дело

SM,

KM

срещу

mBank S.A.,

при участието на:

Rzecznik Finansowy

СЪДЪТ (девети състав),

състоящ се от: O. Spineanu-Matei, председател на състава, S. Rodin (докладчик) и L. S. Rossi, съдии,

генерален адвокат: A. M. Collins,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

* Език на производството: полски.

като има предвид становищата, представени:

- за КМ и SM, от W. Bochenek и P. Stalski, radcowie prawni,
- за mBank S.A., от A. Cudna-Wagner и K. Stokłosa, radcowie prawni, и B. Miąskiewicz, adwokat,
- за полското правителство, от B. Majczyna и S. Żyrek, в качеството на представители,
- за португалското правителство, от C. Alves, P. Barros da Costa, A. Cunha, B. Lavrador и A. Pimenta, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от N. Ruiz García и A. Szmytkowska, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 6, параграф 1 и на член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между SM и КМ, от една страна, и mBank, S.A., банкова институция, от друга страна, по повод връщането на суми, платени на последната по договор за ипотечен кредит, който трябва да бъде обявен за нищожен, тъй като съдържа неравноправни клаузи.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Десетото съображение от Директива 93/13 гласи:

„като има предвид, че по-ефективна защита на потребителите може да се осъществи чрез приемане на еднакви правила относно неравноправните клаузи; [...]“.
- 4 Текстът на член 6, параграф 1 от тази директива гласи:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

5 Член 7, параграф 1 от посочената директива предвижда:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

Полското право

6 Член 60 от ustawa — Kodeks cywilny (Закон за гражданския кодекс) от 23 април 1964 г. (Dz. U., бр. 16, позиция 93) в приложимата му към спора в главното производство редакция (наричан по-нататък „Гражданският кодекс“) гласи:

„С изключение на предвидените в закона случаи, волята на лице, извършващо правна сделка, може да бъде изразена чрез всяка негова постъпка, разкриваща достатъчно неговата воля, включително чрез изразяването ѝ в електронна форма“.

7 Член 117 от същия кодекс гласи следното:

„§1. Освен ако в закона не е предвидено друго, имуществените вземания се погасяват по давност.

§2. След изтичането на давността лицето, спрямо което е налице вземането, може да не го удовлетвори, освен ако не се откаже от давността. Отказът от давност, преди да тя да е изтекла, е недействителен.

§2¹. След изтичането на давността не може да се иска изпълнение на вземане спрямо потребител“.

8 Член 117¹ от посочения кодекс предвижда:

„§1. В изключителни случаи съдът може след претегляне на интересите на страните да не вземе предвид изтичането на давността за вземане спрямо потребител, ако това се налага по съображения за справедливост.

§2. Когато упражнява правомощието си по параграф 1, съдът е длъжен да вземе предвид в частност:

- 1) продължителността на давностния срок;
- 2) времето, което е изминало от изтичането на давността до момента на предявяването на вземането;
- 3) вида на обстоятелствата, поради които носителят на вземането не го е предявил, в това число влиянието на поведението на длъжника за късното предявяване на вземането от носителя“.

9 Член 118 от същия кодекс, в редакцията му, в сила до 8 юли 2018 г., гласи следното:

„Ако в специална разпоредба не е предвидено друго, давностният срок е десет години, а за вземания, произтичащи от срочни задължения или свързани с упражняването на икономическа дейност — три години“.

10 Член 118 от Гражданския кодекс в редакцията му, в сила от 8 юли 2018 г., гласи:

„Ако в специална разпоредба не е предвидено друго, давностният срок е шест години, а за вземания, произтичащи от срочни задължения или свързани с упражняването на икономическа дейност — три години. Независимо от това давността изтича в последния ден от календарната година, освен ако давностният срок не е по-кратък от две години“.

11 Съгласно член 120, параграф 1 от този кодекс:

„Давността почва да тече от деня, в който вземането е станало изискуемо. Ако изискуемостта на вземането зависи от извършването на определено действие от страна на носителя на вземането, давността започва да тече от деня, в който вземането щеше да е станало изискуемо, ако носителят му беше извършил действието възможно най-рано“.

12 Член 385¹ от този кодекс гласи:

„§1. Клаузите на сключен с потребител договор, които не са договорени индивидуално, не обвързват потребителя, ако определят правата и задълженията му в противоречие с добрите нрави, като грубо нарушават неговите интереси (забранени клаузи). Това не се отнася за клаузите, които определят главните задължения на страните, включително цената или възнаграждението, ако са формулирани еднозначно.

§2. Ако клаузата не е обвързваща за потребителя в съответствие с параграф 1, страните остават обвързани от договора в останалата му част.

§3. Не са индивидуално договорени клаузите, върху чието съдържание потребителят не е имал действително влияние. Това по-специално се отнася за използваните договорни клаузи от образец на договор, предложен на потребителя от съдоговорителя.

§4. Тежестта да докаже, че клаузата е индивидуално договорена, носи страната, която се позовава на това обстоятелство“.

13 Член 405 от същия кодекс предвижда:

„Получилият без правно основание имуществена облага за сметка на друго е длъжен да възстанови облагата в натура, а ако това не е възможно, да върне стойността ѝ“.

14 Член 410 от Гражданския кодекс гласи:

„§1. Разпоредбите на предходните членове се прилагат и за даденото без основание.

§2. Даденото е без основание, когато даващият не е имал задължение или не е имал задължение към получателя или когато основанийето за даденото е отпаднало или целта му не е осъществена или също когато правната сделка, от която произтича задължението, е недействителна и не е станала действителна след изпълнението“.

15 Член 455 от същия кодекс гласи:

„Ако срокът за изпълнение на задължението не е определен и не следва от естеството на задължението, същото трябва да се изпълни веднага след като длъжникът бъде поканен да го изпълни“.

16 Член 481, параграф 1 от Гражданския кодекс гласи:

„Ако длъжникът забави изпълнението на парично задължение, кредиторът може да иска лихви за времето на забавата дори когато не е понесъл вреди и дори когато забавата се дължи на обстоятелства, за които длъжникът не отговаря“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

17 На 18 февруари 2009 г. SM и KM сключват с mBank договор за ипотечен кредит с променлив лихвен процент в полски злоти (PLN), който се индексира в швейцарски франк (CHF) (наричан по-нататък „договорът за кредит“).

18 Съгласно този договор SM и KM са длъжни да плащат месечни вноски в полски злоти, чийто размер се определя след преизчисляване по курс „продава“ на швейцарския франк, публикуван в таблицата на обменните курсове на mBank към датата на плащане на вноските (наричани по-нататък „клаузите за преизчисляване“).

19 Тъй като считат, че клаузите за преизчисляване са неравноправни, на 4 юли 2019 г. SM и KM подават искане пред mBank. Поради нищожността на договора за кредит SM и KM искат от банката в срок от 30 дни да им върне недължимо получени вноски по кредита в размер на 242 238,61 PLN (около 52 277 евро), а ако няма основание за обявяването на договора за нищожен — да им върне сумата от 52 298,92 PLN (около 11 288 евро), представляваща надплатената част от вноските (за главница и лихви), получени от банката в периода от 20 юли 2009 г. до 18 март 2019 г.

20 С писмо от 16 юли 2019 г. mBank отговаря на искането, като посочва, че договорът за кредит е законосъобразен, действителен и не съдържа неравноправни договорни клаузи.

21 На 31 юли 2019 г. SM и KM подават пред запитващата юрисдикция, Sąd Rejonowy dla Warszawy — Śródmieście w Warszawie (Районен съд Варшава — Варшава център, Полша), искане за провеждане на помирително производство с цел mBank да им заплати посочените в точка 19 от настоящото решение суми.

22 На 4 декември 2019 г. в отговор на това искане mBank посочва, че не вижда възможност за сключване на спогодба.

23 На 13 декември 2019 г. в открито съдебно заседание, на което mBank не се явява, SM и KM потвърждават искането си пред запитващата юрисдикция. При това положение запитващата юрисдикция констатира, че до сключване на спогодба не се е стигнало и обявява помирителното производство за приключено.

24 На 10 август 2020 г. SM и KM заявяват, че са съгласни с обявяването на целия договор за кредит за нищожен, считат нищожността на договора за изгодна за себе си и приемат последиците от нищожността му, включително правните и финансовите.

- 25 След като запитващата юрисдикция уведомява SM и KM за последиците от обявяването на договора за кредит за нищожен, в проведеното на 27 октомври 2020 г. пред тази юрисдикция съдебно заседание те заявяват, че разбират тези последици и са съгласни с обявяването на нищожността на договора.
- 26 Запитващата юрисдикция констатира, че съдържащите се в договора за кредит клаузи за преизчисляване са неравноправни и че договорът не може да остане в сила, ако посочените клаузи бъдат обявени за нищожни.
- 27 С оглед на практиката на Съда по Директива 93/13 запитващата юрисдикция посочва, че тъй като нищожността на неравноправните клаузи води до нищожност на целия договор за кредит, последицата от нищожността е, че съдоговорителите имат насрещни вземания за връщане на равностойността на всички недължимо платени в изпълнение на договора суми.
- 28 Запитващата юрисдикция уточнява, че тълкуването на полското право, което урежда последиците от необвързващия характер на неравноправните договорни клаузи се счита за добре установено до постановяване на решението на Sąd Najwyższy (Върховен съд, Полша) от 7 май 2021 г.
- 29 Според запитващата юрисдикция с това решение Sąd Najwyższy (Върховен съд) приема, че тълкуването, че полските съдилища са длъжни да проверяват служебно евентуалното наличие на неравноправни клаузи в потребителските договори и да обявят абсолютната нищожност на тези клаузи, не е в съответствие с практиката на Съда, според която потребителят може да се съгласи с прилагането на неравноправна клауза. Всъщност, от една страна, тъй като в този случай съответната неравноправна клауза поражда пълните си последици, санкцията, която трябва да се приложи към нея, не е абсолютна нищожност, а по-скоро „висяща недействителност“. От друга страна, Sąd Najwyższy (Върховен съд) констатира, че тъй като в случай на обявяване на нищожност на договор за кредит, който съдържа неравноправна клауза, съответният търговец има право да иска връщане на главницата по кредита, на този търговец трябва да се признае и правото да се позове на висящата недействителност на тази клауза и да поиска обявяване на договора за нищожен.
- 30 Запитващата юрисдикция има съмнения относно съвместимостта с Директива 93/13 на понятието „висяща недействителност“. Тя уточнява, че това понятие означава, че даден акт остава действителен, но е лишен от правните си последици до евентуалното изразяване на съгласие от потребителя. Според запитващата юрисдикция обаче от практиката на Съда следва, че трябва да се счете, че неравноправната клауза никога не е съществувала и че националният съд трябва да изведе всички последици от нищожността на договорна клауза, чийто неравноправен характер е установен, без да чака потребителят да направи изявление в този смисъл.
- 31 Освен това запитващата юрисдикция подчертава, че от решението на Sąd Najwyższy (Върховен съд) от 7 май 2021 г. следва, че неравноправната клауза остава „висяща“ до момента, в който потребителят направи формално изявление, с което да заяви, първо, че не е съгласен тази клауза да остане в сила, второ, че е запознат, от една страна, с това, че нищожността на посочената клауза ще доведе до обявяване на нищожност на договора, от който тя е част, и от друга страна, с последиците от обявяването на нищожността на този договор, и трето, че е съгласен договорът да бъде обявен за нищожен (наричано по-нататък „формалното изявление“). Според запитващата юрисдикция обаче нито в Директива 93/13, нито в практиката на Съда е установено задължение да се направи такова

изявление. Въз основа на това запитващата юрисдикция стига до извода, че поставянето на приложимостта на член 6, параграф 1 от Директива 93/13 в зависимост от даването на формално изявление нарушава тази разпоредба.

- 32 Запитващата юрисдикция подчертава също, че докато договорът е висящ, съответният търговец не може да иска изпълнение на договорените с договора престации, поради което давностният срок не може да започне да тече по отношение на него.
- 33 Освен това според посочената юрисдикция, когато потребител отправи извънсъдебно искане за обявяване на нищожността на неравноправна клауза, търговецът не може да провери дали потребителят е бил информиран за правата си и за последиците от обявяването на нищожността на клаузата. Моментът обаче, в който потребителят предявява искане за обявяване на нищожност на неравноправна клауза и заявява, че е запознат с правата си и с последиците от обявяването на нищожността, е важен, тъй като той определя датата, от която започва да тече давностният срок за вземанията на кредитора за връщане на суми, както и възможността тези вземания да станат изискуеми и да подлежат на прихващане.
- 34 Запитващата юрисдикция изразява съмнения относно възприето от Sąd Najwyższy (Върховен съд) в решението му от 7 май 2021 г. тълкуване на полското право, че давностният срок за иск на търговец за връщането от потребител на получено от него плащане поради обявяването на договора за нищожен, започва да тече едва от датата, на която потребителят направи формално изявление, тъй като това тълкуване би било в противоречие с принципа на ефективност.
- 35 Запитващата юрисдикция отбелязва, че според посоченото тълкуване, ако потребителят не направи формално изявление, този иск никога няма да се погаси по давност. Освен това, дори ако потребителят направи такова изявление, но търговецът оспори, че то представлява „изрично изявление на потребителя, потвърждаващо получаването на изчерпателна информация“, както изисква Sąd Najwyższy (Върховен съд), и поради това поддържа, че изявлението не е произвело последици, давностният срок за предявяване на този иск няма да започне да тече.
- 36 Запитващата юрисдикция счита, че такова тълкуване поставя търговеца в по-добро правно положение от потребителя, тъй като давностният срок за иска на търговеца винаги започва да тече по-късно от давностния срок за иска на потребителя. Според нея той започва да тече по-късно и от срока за предявяване от банката на иск в случай на нищожност на договор, който не съдържа неравноправни клаузи, с което се нарушава принципът на равностойност. Освен това според запитващата юрисдикция фактът, че търговецът се намира в толкова благоприятно правно положение, нарушава и принципа на ефективност и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, тъй като търговец, който е изготвил договор с неравноправни клаузи, de facto получава гаранция, че неговият иск няма да се погаси по давност, ако преди това потребителят не го информира изрично, че е наясно с включването в договора на неравноправни клаузи и с произтичащите от това правни последици.

- 37 Запитващата юрисдикция счита, че датата, от която започва да тече давностният срок за иска на търговеца, трябва да бъде най-късно датата, на която той е получил първото писмо от потребителя, в което последният се позовава на нищожността на договора или на наличието на неравноправни клаузи. В този случай търговецът трябва да си дава сметка, че потребителят е наясно с последиците от нищожността на договора и че ги приема.
- 38 Тази юрисдикция дори счита, че съгласно общото правило давностният срок за иска на търговеца трябва да започне да тече от датата, на изпълнение на престацията от търговеца или от малко по-късна дата. В това отношение тя изтъква, че с оглед на експертните ѝ познания може да се приеме, че банка, която изготвя договор с неравноправни клаузи, би трябвало от самото начало да знае, че този договор съдържа такива клаузи и че това ще доведе до връщане на предвидените в посочения договор насрещни престации. Посочената юрисдикция добавя, че още на 27 декември 2010 г. Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Окръжен съд Варшава — Съд за защита на конкуренцията и потребителите, Полша) е обявил — по дело, по което mBank е една от страните — за незаконосъобразна клауза като разглежданата в главното производство. Въз основа на това тя заключава, че да се приеме, че давностният срок за иска на банка за връщане на главницата по кредита започва да тече едва от датата, на която съответният потребител е направил формално изявление, означава не само да се одобри неправомерното поведение на търговеца, но и той да се насърчи да възприеме такова поведение в нарушение на Директива 93/13.
- 39 Запитващата юрисдикция отбелязва, че част от полските съдилища признават, че възприетото от Sąd Najwyższy (Върховен съд) тълкуване води до това, че вземането на потребител към банка става изискуемо едва след като той направи свободно и информирано изявление, в което изразява съгласие за обявяването на нищожността на договора.
- 40 Според запитващата юрисдикция обаче, ако се възприеме това тълкуване, дори потребителят да поиска предварително от банката да му върне недължимо платените от него суми поради нищожност на сключения с нея договор, вземането му няма да е изискуемо, и той ще може да търси законна лихва за забава едва от датата, на която е направил това изявление. Според тази юрисдикция обаче подчиняването на упражняването на правото на потребителя да получи лихви за забава на още едно ново условие нарушава принципа на равностойност, тъй като съгласно общите принципи на полското гражданско право безсрочното вземане става изискуемо след поканата за плащане. Според запитващата юрисдикция освен че посоченото тълкуване противоречи на практиката на Съда, то е благоприятно за търговец, който умишлено забавя изпълнението на вземането на потребителя и по този начин удължава продължителността на съответното съдебно производство.
- 41 Накрая, запитващата юрисдикция посочва, че съгласно тълкуването на Sąd Najwyższy (Върховен съд) вземането на потребител за връщане на плащания, които е извършил по нищожен договор за кредит поради наличието на неравноправни клаузи договор за кредит, трябва да бъде намалено с равностойността на лихвите върху главницата, които потребителят би трябвало да плати на съответната банка, ако договорът за кредит бе валиден. Тази юрисдикция иска да се установи дали Директива 93/13, както и принципите на ефективност и равностойност позволяват подобно ограничаване на иска на потребителя за връщане.

- 42 В това отношение запитващата юрисдикция посочва, че необходимостта от такова намаляване на вземането на потребителя произтича от това, че връщането на всички престации в пълен размер би довело до неоснователно обогатяване на потребителя. Според нея обаче това тълкуване противоречи на принципа на равностойност, тъй като ограничава правото на потребителя на връщане на недължимо платените от него на банката суми, докато последната може да иска връщане на недължимо изплатените от нея суми на този потребител в пълен размер.
- 43 Освен това посоченото тълкуване противоречало и на принципа на ефективност. Запитващата юрисдикция счита, че такова тълкуване, от една страна, нарушава този принцип по същия начин, както ако на банките се признае право да претендират от потребителите вземания за извъндоговорно използване на главницата, и от друга страна, наподобява ограничение във времето на реституционния иск на потребителя, което би било в противоречие с Директива 93/13 съгласно решение от 21 декември 2016 г., *Gutiérrez Naranjo* и др. (C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980).
- 44 При тези обстоятелства *Sąd Rejonowy dla Warszawy — Śródmieścia w Warszawie* (Районен съд Варшава — Варшава център) решава да спре производството по делото и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива [93/13], както и принципите на ефективност и на равностойност, да се тълкуват в смисъл, че не допускат тълкуване на националната правна уредба от съдилищата, съгласно което, ако договор съдържа неравноправна клауза, без която той не може да се изпълнява:

1. договърът става окончателно недействителен (нищожен) с обратна сила от момента на сключването му едва след като потребителят заяви, че не е съгласен с оставянето в сила на неравноправната клауза, наясно е с последиците от нищожността на договора и е съгласен с обявяването ѝ,
2. срокът за погасяване по давност на иска на търговеца за връщане на недължимите престации, изпълнени по договора, започва да тече едва от датата, на която потребителят е направил посоченото в точка 1 изявление, дори ако преди това потребителят е поканил търговеца да плати [недължимо платените му суми], а последният по-рано е могъл да предвиди, че съставеният от него договор съдържа неравноправни клаузи,
3. потребителят може да иска да му се плати законната лихва за забава едва от датата, на която е направил посоченото в точка 1 изявление, дори ако преди това е поканил търговеца да плати [тези суми],
4. вземането на потребителя за връщане на престациите, изпълнени от него по нищожен договор за кредит (вноски по кредита, такси, комисиони и застрахователни премии), трябва да бъде намалено с равностойността на лихвите върху главницата, на които банката би имала право, ако договърът за кредит бе валиден, докато банката може да иска връщане на престацията, изпълнена от нея по същия нищожен договор за кредит (главницата по кредита), в пълен размер?“.

Относно компетентността на Съда

- 45 mBank твърди, че с точки 1—3 от преюдициалния въпрос по същество се цели Съдът да тълкува норми на полското право, което е извън неговата компетентност.
- 46 В това отношение mBank изтъква, че изборът на санкциите, които трябва да се приложат, в случай че даден договор не е в съответствие с Директива 93/13 и поради това не може да се изпълнява без счетената за неравноправна клауза, попада в приложното поле на националното право, така че тълкуването и прилагането на това право не е от компетентността на Съда, а на националните съдилища.
- 47 Следва да се припомни, че въведеното с член 267ДФЕС производство е инструмент за сътрудничество между Съда и националните юрисдикции, чрез който Съдът предоставя на националните юрисдикции насоките за тълкуването на правото на Съюза, които са им необходими за разрешаването на висящия пред тях спор. В рамките на това сътрудничество сезираният със спора в главното производство национален съд, който единствен е конкретно запознат с пораждащите спора факти и трябва да поеме отговорността за последващото му съдебно решаване, може да прецени както необходимостта от преюдициално заключение, за да може да постанови решението си, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда. Следователно, щом поставените въпроси се отнасят до тълкуването на правото на Съюза, Съдът по принцип е длъжен да се произнесе (определение от 16 декември 2021 г., Fedasil, C-505/21, EU:C:2021:1049, т. 38 и цитираната съдебна практика).
- 48 В това отношение следва да се припомни, че уредената с националното право защита, гарантирана на потребителите с Директива 93/13, не може да изменя обхвата, а следователно и същността на тази защита, и оттук — да поставя под въпрос търсеното от законодателя на Съюза, видно от посоченото в съображение десето от Директива 93/13, подобряване на ефективността на споменатата защита с приемането на уеднаквили правила относно неравноправните клаузи (решение от 15 юни 2023 г., Bank M. (Последици от обявяване на договора за недействителен), C-520/21, EU:C:2023:478, т. 60 и цитираната съдебна практика).
- 49 Освен това, когато прилагат вътрешното право, националните съдилища трябва, доколкото е възможно, да го тълкуват с оглед на текста и целите на Директива 93/13, за да постигнат предвидения от последната резултат, като изискването за съответстващо тълкуване включва и задължението за националните юрисдикции при необходимост да изменят постоянната съдебна практика, ако тя се основава на тълкуване на националното право, което е несъвместимо с целите на директива (решение от 4 юни 2020 г., Kancelaria Medius, C-495/19, EU:C:2020:431, т. 47 и 50 и цитираната съдебна практика).
- 50 В настоящия случай, тъй като точки 1—3 от преюдициалния въпрос се отнасят до тълкуването на разпоредби от Директива 93/13, а не на национални разпоредби, доводът на mBank, изведен от липсата на компетентност на Съда, трябва да се отхвърли.
- 51 При това положение Съдът е компетентен да отговори на точки 1—3 от преюдициалния въпрос.

По преюдициалния въпрос

- 52 С преюдициалния си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че в случай на обявяване на нищожност на целия договор за ипотечен кредит, сключен с потребител от банкова институция, поради това че договорът съдържа неравноправна клауза, без която не може да се изпълнява, тези членове:
- не допускат тълкуване в съдебната практика на националното право, че упражняването на правата, които потребителят черпи от тази директива, се обуславя от представянето от потребителя пред съд на изявление, с което той заявява, първо, че не е съгласен с оставянето в сила на неравноправната клауза, второ, че е наясно, от една страна, че нищожността на тази клауза води до нищожност на договора и от друга страна, с последиците от обявяването на нищожността, и трето, че е съгласен с обявяването на нищожността на договора,
  - не допускат исканото от съответния потребител обезщетение за връщане на платените в изпълнение на разглеждания договор суми, да се намалява с равностойността на лихвите, които банковата институция би имала право да получи, ако договорът за кредит бе останал в сила.
- 53 За да се отговори на този въпрос, следва да се припомни, че съгласно член 6, параграф 1 от Директива 93/13 неравноправните клаузи не са обвързващи за потребителя. Както е видно от съдебната практика, става въпрос за императивна разпореда, с която се цели замяната на формалното равновесие, което договорът установява между правата и задълженията на съдоговорителите, с действително равновесие, което може да възстанови равенството между тях (решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 27 и цитираната съдебна практика).
- 54 Освен това при изпълнението на задачите си съгласно разпоредбите на Директива 93/13 националният съд е длъжен да преценява служебно дали договорната клауза е неравноправна и по този начин да компенсира съществуващата неравнопоставеност между потребителя и търговеца (вж. в този смисъл решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 29, както и цитираната съдебна практика).
- 55 В този смисъл съгласно член 6, параграф 1 от тази директива националните юрисдикции трябва да не прилагат неравноправните клаузи, така че те да нямат задължителна сила за потребителя, освен ако потребителят се противопостави на това (решение от 26 март 2019 г., Abanca Corporación Bancaria и Bankia, C-70/17 и C-179/17, EU:C:2019:250, т. 52 и цитираната съдебна практика).
- 56 Запазената за потребителя възможност да се противопостави на прилагането на Директива 93/13 обаче не може да се разбира в смисъл, че установява позитивното задължение за потребител, който иска да предяви правата си по тази директива, да се позове на нейните разпоредби с формално изявление пред съд.
- 57 Всъщност тази възможност се състои само в предоставеното на потребителя право, след като е бил информиран от националният съд, да не се позове на неравноправния и необвързващ характер на дадена договорна клауза, изразявайки по този начин свободно и

информирано съгласие с въпросната клауза (вж. в този смисъл решение от 3 октомври 2019 г., *Dziubak*, C-260/18, EU:C:2019:819, т. 53 и цитираната съдебна практика). Възможността да се упражни това право, което представлява отказ от позоваване на предвидената в Директива 93/13 защита, сама по себе си предполага, че потребителят се ползва изначално от тази защита.

- 58 Така, както следва от постоянната съдебна практика, припомнена в точки 53 и 55 от настоящото решение, член 6, параграф 1 от Директива 93/13 изисква неравноправните клаузи да не са обвързващи за потребителя, и тази последица не да може да бъде отложена или подчинена на условия, които са установени в националното право или произтичат от националната съдебна практика.
- 59 Следователно член 6, параграф 1 от Директива 93/13 не допуска тълкуване на националното право в смисъл, че за да предяви правата, които черпи от тази директива, потребителят е длъжен да направи формално изявление пред съд.
- 60 Освен това подобно тълкуване противоречи и на припомненото в точки 54 и 55 от настоящото решение задължение на националния съд да не прилага, когато е необходимо и служебно, неравноправните клаузи, така че те да нямат задължителна сила за потребителя, дори когато последният не се е яви пред съда (вж. в този смисъл решение от 4 юни 2020 г., *Kancelaria Medius*, C-495/19, EU:C:2020:431, т. 52).
- 61 Освен това изискването потребителя да направи формално изявление, за да може да предяви правата си, би могло да накръпни възпиращия ефект, който член 6, параграф 1 във връзка с член 7, параграф 1 от Директива 93/13 цели да придаде на констатацията за наличие на неравноправни клаузи в договорите между потребителите и търговците (решение от 21 декември 2016 г., *Gutiérrez Naranjo* и др., C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980, т. 63), тъй като то би насърчило търговците да отхвърлят извънсъдебните искания на потребителите за обявяване на нищожността на неравноправни клаузи, като знаят, че за да предявят правата, които черпят от посочената директива, потребителите са длъжни да направят формално изявление пред съд.
- 62 Освен това, що се отнася до възможността съдът, сезиран с искане за връщане на платените суми след обявяване на нищожност на договор за ипотечен кредит, сключен с потребител от банкова институция, с мотива че договорът съдържа неравноправни клаузи, без които не може да се изпълнява, да намали поисканото от този потребител обезщетение за връщане на платените в изпълнение на този договор суми, с равностойността на лихвите, които тази банкова институция би получила, ако посоченият договор бе останал в сила, Съдът е постановил, че в такъв контекст член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 не допускат тълкуване от съдебната практика на правото на държава членка, че кредитната институция има право да иска от потребителя обезщетение, над размера на връщане на паричните средства, предоставени за изпълнението на този договор, и плащане на законна лихва за забава, считано от поканата за плащане (вж. в този смисъл решение от 15 юни 2023 г., *Bank M.* (Последици от обявяването на договора за недействителен), C-520/21, EU:C:2023:478, т. 84).
- 63 С тази уговорка относно законната лихва за забава Съдът уточнява, че тълкуване на националното право, че банковата институция би имала право да иска от потребителя обезщетение, над размера на връщане на паричните средства, предоставени за изпълнението на този договор, и следователно да получи възнаграждение за ползването на

тези средства от потребителя, би допринесло за премахването на възпиращия ефект, който обявяването на посочения договор за недействителен упражнява върху търговците, и по този начин би застрашило постигането на дългосрочната цел на член 7 от Директива 93/13 (вж. в този смисъл решение от 15 юни 2023 г., Bank M. (Последици от обявяването на договора за недействителен), C-520/21, EU:C:2023:478, т. 76 и 78).

- 64 Следователно, тъй като Директива 93/13 изключва възможността банкова институция да поиска обезщетение, над размера на връщане на паричните средства, предоставени за изпълнението на договор, обявен за недействителен и плащане на законна лихва за забава, считано от поканата за плащане, тази директива изключва и възможността банковата институция да получи обезщетение чрез намаляване на поисканото от съответния потребител обезщетение за връщане на платените в изпълнение на посочения договор суми с равностойността на лихвите, които банката би получила, ако договорът бе останал в сила.
- 65 С оглед на гореизложеното член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че в случай на обявяване на нищожност на целия договор за ипотечен кредит, сключен с потребител от банкова институция, поради това че договорът съдържа неравноплавна клауза, без която не може да се изпълнява, тези членове:
- не допускат тълкуване в съдебната практика на националното право, че упражняването на правата, които потребителят черпи от тази директива, се обуславя от представянето от потребителя пред съд на изявление, с което той заявява, първо, че не е съгласен с оставянето в сила на неравноплавната клауза, второ, че е наясно, от една страна, че нищожността на тази клауза води до нищожност на договора и от друга страна, с последиците от обявяването на нищожността и трето, че е съгласен с обявяването на нищожността на договора,
  - не допускат исканото от съответния потребител обезщетение за връщане на платените в изпълнение на разглеждания договор суми да се намалява с равностойността на лихвите, които банковата институция би имала право да получи, ако договорът за кредит бе останал в сила.

По съдебните разноски

- 66 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (девети състав) реши:

Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноплавните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкуват в смисъл, че в случай на обявяване на нищожност на целия договор за ипотечен кредит, сключен с потребител от банкова институция, поради

това че договърът съдържа неравноправна клауза, без която не може да се изпълнява, тези членове:

- не допускат тълкуване в съдебната практика на националното право, че упражняването на правата, които потребителят черпи от тази директива, се обуславя от представянето от потребителя пред съд на изявление, с което той заявява, първо, че не е съгласен с оставянето в сила на неравноправната клауза, второ, че е наясно, от една страна, че нищожността на тази клауза води до нищожност на договора и от друга страна, с последиците от обявяването на нищожността и трето, че е съгласен с обявяването на нищожността на договора,
- не допускат исканото от съответния потребител обезщетение за връщане на платените в изпълнение на разглеждания договор суми да се намалява с равностойността на лихвите, които банковата институция би имала право да получи, ако договърът за кредит бе останал в сила.

Подписи